

NİL TEKİN¹
GÜZEL DIŞÇIĞİL²
ELİF ALTUNBAŞ³

ARAŞTIRMA

DEMANS HASTALARININ BAKIMI, TOPLUMSAL BAKIŞ AÇISI, DAVRANIŞ VE BİLGİ KAYNAKLARI

Öz

Giriş: Bu çalışmada halk eğitimine katılanların demans hakkında bilgi, düşünce ve davranışlarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Alzheimer Derneği'nin düzenlediği halk eğitimlerine katılan 118 kişiye anket uygulanmıştır.

Bulgular: Çalışmaya katılanların 73'ü (%61.9) kadın, 45'i (%38.1) erkekti. Yaş ortalaması 57.87 ±15.44 (14-83) idi. Demans hakkındaki bilgileri büyük oranda yazılı medyadan (%49.2) ve doktorlardan (%33.9) edindiklerini belirtmişlerdi. Eğitime katılanların 58'i (%49.2) yalnızca bilgisini arttırmak için katılırken, 48'i (%40.7) ise demanslı hastaya bakım verdiği için katılmıştı. Demanslı hastanız olsa nerede bakım almasını istersiniz sorusunun yanıtında ise 54 kişi (%45.8) bakımevinde, 51 kişi ise (%43.2) evde bakılmasını istediğini belirtmişti. 54 katılımcı demans hastalarının bakımevinde bakım almaları gerektiği görüşündeyken 51 katılımcı ise bakımın evde de verilebileceğini düşünüyordu.

Sonuç: Demans hastalığı hakkında yeterli bilgi sahibi olunmamasına karşın bu hastalığın önemli olduğu görüşü toplumumuz içinde giderek artmaktadır. Başta basın olmak üzere tüm iletişim yolları demans hakkında bilgi ve farkındalığın artırılmasına katkı vermelidir. Demans hastalarına hem evde hem de bakımevlerinde bakım verilmesi görüşünün yaygınlığı bakım hizmetleri her iki alanda da geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Demans; Alzheimer Hastalığı; Yaşlı Bakımı; Bilgi; Eğitim.

RESEARCH

CARE OF DEMENTIA PATIENTS–SOCIAL PERSPECTIVE, ATTITUDE, AND SOURCES OF KNOWLEDGE

ABSTRACT

Introduction: The purpose of this study was to assess perspective, attitude, and sources of knowledge of participants who attended a public training program about dementia.

Materials and Method: A structured questionnaire was administered to 118 participants in the meetings arranged by Alzheimers' Association.

Results: There were 73 (61.9%) female participants and 45 (38.1%) male participants. Mean age was 57.87 ± 15.44 years (range: 14-83). Main knowledge resources for dementia were books, magazines (49.15%) and doctors (33.9%). Of the participants, 58 (49.15%) reported that they attended the meeting to improve their knowledge, and 48 (40.67%) stated they attended because they had a dementia patient to take care of. Of the participants, 54 stated that dementia patients should be taken care of at nursing homes whereas 51 reported that they could be taken care of at home.

Conclusion: Although knowledge about dementia is not sufficient, perception about its importance is increasing in our population. All sources of media should be used actively in raising public awareness about dementia. Common perspective about care of dementia patients both at home and nursing homes indicate that special attention should be given to improve both home and institutional care services.

Key Words: Dementia; Alzheimer Disease; Elderly Care; Knowledge; Education.

İletişim (Correspondance)

NİL TEKİN
SGK Narlıdere Dinlenme ve Bakımevi, Aile Hekimliği
İZMİR
Tlf: 0232 238 52 43
e-posta: niltekin33@yahoo.com

Geliş Tarihi: 02/02/2010
(Received)

Kabul Tarihi: 25/02/2010
(Accepted)

¹ SGK Narlıdere Dinlenme ve Bakımevi, Aile Hekimliği
İZMİR

² Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile
Hekimliği AYDIN

³ SB Sincan Mehmet Nurhan Kaynak Sağlık Ocağı, Aile
Hekimliği ANKARA

GİRİŞ

Dünya ile birlikte Türkiye nüfusu da giderek yaşlanmakta, yaşam süresinin uzamasına bağlı olarak kronik hastalıkların görülme sıklığı artmaktadır (1,2). Demans yaşlıda bilişsel fonksiyon kaybı ile seyreden hastalıklar arasında en sık görülenidir. 80 yaş ve üzerindeki kişilerde demans prevalansı ilerleyen yaşla birlikte %20'lerden başlayıp %60'lara ulaşmaktadır (3,4). Demans bir sendrom olarak değerlendirilirken, bölge ve ırklara göre oranları değişse de en çok görülen tipi Alzheimer Hastalığı'dır. Alzheimer Hastalığı'nın ilerleyen sürecinde tedavi yetersiz kalmakta, sosyal ve günlük işlevler yerine getirilememektedir. Bu durum hastanın yanı sıra bakım verenler için de birçok sorunu ve yükü beraberinde getirmektedir. Ancak pek çok kronik hastalıkta olduğu gibi demans hastalarında da güncel tedavilerin uygulanması, yakın hasta izlemi ve bakımı yaşam süresi ve kalitesini olumlu olarak etkilemektedir (3-8).

Alzheimer Hastalığı'nın yaşlanmayla kesin ilişkisi bilinmekle birlikte kişinin eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik seviyesi, genel sağlık ve sağlamlık durumu gibi etkenlerle ilişkisine yönelik tartışmalar mevcuttur. Her durumda yaşanan ülkemizde giderek artan oranda görülen Alzheimer hastalarına bakım verenler genellikle eşleri, çocukları veya diğer aile üyeleridir. Hastalığın kronik ve ilerleyici sürecinde bakım veren kişiler büyük sorumluk yüklenirler ve birçok zorlukla karşılaşır (9-11). İzlemede hastada davranış değişikliklerinin yol açtığı sorunlar ile tam bellek yitimi görülür. Bu durum bazı sosyal sonuçlar ortaya çıkarabilir, parasal yük getirebilir, kişisel ve evlilikle ilgili strese de neden olabilir. Ayrıca Alzheimer hastasının bakım yeri ve bakım programının düzenlenmesi gibi gereksinimler ortaya çıkar (12).

Birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de Alzheimer Hastalığı'nın toplumda bilgi ve farkındalığının artırılması amacıyla halk eğitimleri, sosyal ve bilimsel etkinlikler düzenleyen çeşitli kuruluşlar bulunmaktadır. Bu çalışmada Alzheimer Derneği İzmir ve Mersin Şubeleri'nin düzenlediği halk eğitimlerine katılanların demans ve Alzheimer Hastalığı hakkında bilgi, tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Alzheimer Derneği tarafından 2008 yılında İzmir ve Mersin (İçel) il merkezlerinde halk eğitimi etkinlikleri düzenlenmiştir. El ilanları ve afişlerle duyurusu yapılan bu eğitim toplantıları sırasında çalışmaya katılmayı kabul eden 118 ki-

şiyeye demansa bakış açılarını, düşünce ve bilgi kaynaklarını belirlemeye yönelik anket uygulanmıştır. On dört sorudan oluşan anket formunda katılımcıların kimlik bilgileri, demans hastası ile temasları, bilgi kaynakları, davranış ve düşünceleri sorgulanmıştır. Anketlerin sonuçları SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 11.5 programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Kategorik değişkenler Ki kare testi ile karşılaştırılmış, $p < 0.05$ anlamlı olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Katılımcıların 73'ü kadın (%61.9), 45'i (%38.1) erkekti. Yaş ortalaması 57.87 ± 15.44 (14-83) idi. Mesleki dağılım incelendiğinde 56 kişi (%47.5) emekli, 31 kişi (%26.3) ev hanımı, 8 kişi (%6.8) sağlık çalışanı idi. Eğitim seviyeleri değerlendirildiğinde katılımcıların 77'si (%65.3) lise ve yükseköğretim mezunu olarak bulundu. Katılımcıların demografik verileri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Anket sorularını yanıtlayanların 72'sinin (%61.0) demans hastası olan yakını mevcuttu, 54 kişi (%45.8) ise demanslı hastaya bakım vermişti. Bakım verenlerin 37'si (%68.5) kadın, 17'si (%31.5) erkekti. Bakım verenlerden kadın sayısı ile erkek sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktu. Demans konusunda bilgi sahibi olanların 58'i (%49.2) kitap, dergi ve gazetelerden bilgi alırken, 40'ı (%33.9) doktordan, 35'i (%29.7) ise televizyondan bilgi almıştı. Demans konusunda bilgi kaynaklarının tümü Grafik 1'de gösterilmiştir.

Katılımcıların yalnızca 22'si (%18.6) demans konusunda yeterince bilgi sahibi olduğunu düşünüyordu. Halk eğitimi toplantılarına 58'i (%49.2) bilgisini arttırmak için katılmış, 48'i (%40.7) de demanslı hastası olduğu için katıldığını belirtmişti. Benzer bir toplantıya 31'i (%26.5) daha önce katılmış idi. Katılımcıların tümü bu tür toplantıların yararlı olacağını düşünmekteydi. Demanslı hastalara kimler bakım vermeli sorusuna 88 kişi (%74.6) hemşireler ve eğitilmiş yaşlı bakıcılar olarak yanıt verirken, 33 kişi (%28.0) aile bireyleri olarak yanıt vermişti. Demanslı hastanız olsa nerede bakım almasını istersiniz sorusuna ise 54'ü (%45.8) bakımevinde, 51'i (%43.2) ise evde bakılmasını istediğini belirtmişti. Demanslı hastaların evde bakılmasını isteyenlerin sayısı ile bakımevinde bakılmasını isteyenlerin sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı ($p < 0.05$).

TARTIŞMA

Demans hastalarına bakım verilmesi, bakım verenler için zorluğun ve yükün giderek arttığı bir görevdir. Genel olarak ülkemizde ve dünyada demans hastalarına bakım verenler

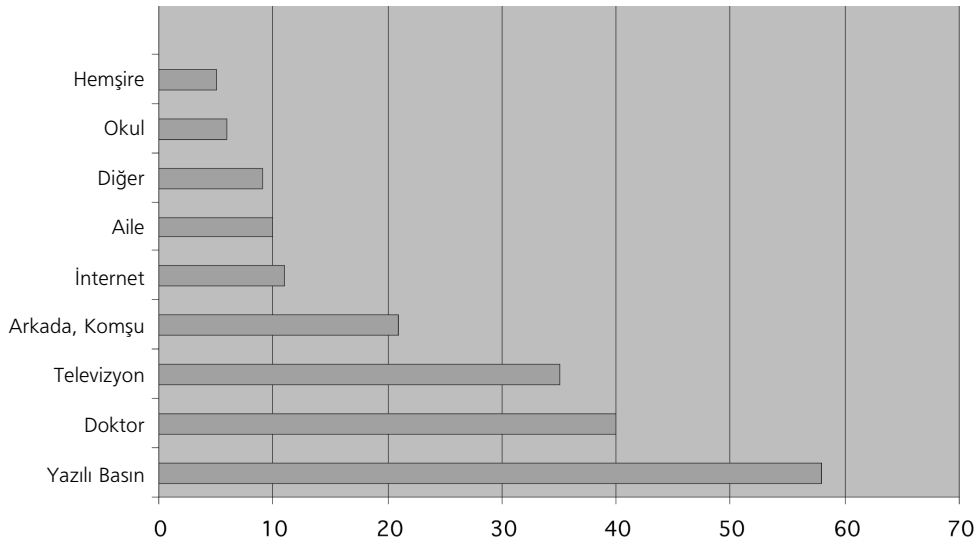
Tablo 1— Katılımcıların Bazı Demografik Verileri (n=118)

	n	%
Cinsiyet		
Kadın	73	61.9
Erkek	45	38.1
Yaş Grupları		
<15	1	0.8
15-49	30	25.4
50-64	38	32.2
65-74	27	22.9
≥75	16	13.6
Bilinmeyen	6	5.1
Öğrenim Durumu		
Okur Yazar Değil	3	2.5
Okur Yazar	2	1.7
Ortaokul	16	13.6
Lise	37	31.4
Yüksekokul	40	5.1
Bilinmeyen	6	5.1
Meslek		
Emekli	56	47.5
Ev Hanımı	31	26.3
Sağlık Çalışanı	8	6.8
Memur	5	4.2
Serbest Çalışan	5	4.2
Diğerleri	11	9.3
Bilinmeyen	2	1.7
Toplam	118	100.0

daha çok aile bireyleridir. Aile bireyleri arasında da kız çocukları, eşler veya diğer kadın akrabaların bu yükü almalarının doğal olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle özellikle kız çocukları ve eşlerine bakan kadınlar tüm dünyada demans hastalarına bakım yükünün büyük kısmını üstlenmektedir (13-18). Ülkemizde yapılan bir çalışmada bakım verenlerin %80'e yakını kadınların oluşturduğu, yarıya yakını kızlar tarafından bakıldığı belirlenmiştir (13). Çalışmamıza katılan kadın sayısının yüksekliği bu geleneksel durumun sürdürülmesi ile ilişkilendirilebilir.

Çalışmamızda, yaş gruplarına göre halk eğitimine katılanlar değerlendirildiğinde onlu yaşlardan seksenli yaşlara uzanan geniş bir yaş aralığı olduğu görülmektedir. Bu durum gençlerin de konuya duyarlılığını düşündürdüğü için sevindiricidir. Elli yaş ve üstü kişilerin çoğunluğu oluşturması ise beklenen bir sonuçtur. Genel olarak ileri yaştaki katılımcıların fazlalığı hastalıkla ilgili merakları veya yakınlarının bakım gereksinimleri ile ilişkili olabileceği düşünülebilir. Mesleki dağılımda katılımcıların yarıdan fazlasının emekli olması yaş ortalamasının ellili yaşların sonuna ulaşmasının doğal bir sonucu olarak kabul edilebilir.

Ülkemizde halkın demans ve Alzheimer Hastalığı konusunda yeterince bilgi sahibi olmadığı düşünülmektedir. Çalışmamızda demans konusunda yeterli bilgi sahibi olduğunu düşünenlerin oranındaki azlık da bu bilgi gereksinimini göstermektedir. Katılımcıların yarıya yakını bilgisini arttırmak için eğitim toplantısına katılırken yakınları demans hastası

Grafik 1— Katılımcıların demans konusunda bilgi kaynakları.

olanların toplantıya katılma oranının daha fazla olması beklenen bir sonuçtur. Genel olarak ülkemizde demans hastalarının demografik, sosyal ve bakım şartlarıyla ilgili çalışmalar mevcuttur (13,18). Ancak toplumun genel bakış açısını, bilgi düzeyini ve davranışsal eğilimlerini irdeleyen ayrıntılı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Toplumsal dikkatin ve bilincin artırılmasına yönelik sosyal etkinlikler ve halk eğitimleri Alzheimer dernekleri gibi sivil toplum kuruluşları ile sürdürülmeye çalışılmaktadır. Hekimlerin yanı sıra halkın da konuya olan ilgisinin artırılmasında bu çalışmanın sonuçları yol gösterici olabilir.

Katılımcılar arasında genel olarak bilginin yazılı kaynaklardan veya doktordan alınması tercih edilmektedir. Çalışma verileri değerlendirildiğinde yazılı medyanın bilgi ve farkındalığın artırılmasında oldukça etkin olduğu görülmektedir. Bu nedenle özellikle yazılı medyada doktorlar tarafından yazılacak sağlıklı ve doğru bilgilerin yayınlanması önerilebilir. Çalışma verilerinde katılımcıların hangi alanlardaki hekimlerden bilgi almak istedikleri belirlenememiştir. Aile hekimleri genel olarak kolay ulaşılabilir ve uzun süreli hasta izlemi yapabilecek konumda yer alırlar. Bu özellikleri göz önüne alınarak halkın bilgilendirilmesinde ve bakım verenlerin desteklenmesinde daha etkin rol almaları önerilebilir (8). Katılımcıların yaklaşık dörtte biri daha önce benzer bir eğitim toplantısına katıldığını belirtmektedir. Buna karşın, tüm katılımcıların bu tür eğitim toplantılarını gerekli bulması etkileyici bir sonuçtur. Demans konusunda bilgi ve farkındalık açısından bu tür halk eğitim toplantılarının oldukça gerekli ve yararlı olacağı anlaşılmaktadır.

Katılımcıların ancak üçte birinden azı demans hastalarına aile bireyleri tarafından bakım verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Genel olarak aile bireylerinin bakımı üstlendiği düşünülürse bu durumun çoğu zaman kendi istekleri dahilinde olmadığı anlaşılmaktadır. Buna karşın demans hastalarına bakım vermesi gerekenlerin %75'e varan oranda hemşireler veya eğitimli yaşlı bakıcılar olması istenmektedir. Hemşirenin öncelikli profesyonel sorumluk alanı sağlık sorunları gelişme olasılığı olan kişilerin ve topluluğun belirlenmesi, sorunların gelişme olasılığının azaltılmasıdır (13). Hemşirelik hizmetleri bakımın profesyonel üstlenilmesinin yanı sıra, bakım veren aile bireylerinin fiziksel ve ruhsal sağlığının sürdürülmesi, bakım verenlerin yükünün belirlenmesi, hem bakım veren hem de bakım alanların gereksinimlerini karşılamaya yönelik önlemler alınması konularını da içermektedir (13,16,17).

Demans hastasının evde veya bakımevlerinde bakılması gerektiğini düşünenlerin oranları hemen hemen birbirine eşittir. Demans hastasının yalnızca evde bakımının sürdürül-

mesi istenmeyip, bu konuda kurumlardan da yardım beklenmektedir. Ülkemizde sağlıklı yaşlılara hizmet veren birçok kurum bulunmaktadır. Ancak geriatrik bakım gereksinimi olan, öz bakımı yetersiz yaşlı hastaların bakılabileceği devlete bağlı veya özel statüde olan kurumlar büyük şehirlerde ve sınırlı sayıdadır (18,19). Bu anlamda hastaların evde ya da kurumda daha çok profesyonel bakım hizmetleri almasının istendiği anlaşılmaktadır. Çalışmanın ülkemizin büyükşehir özeliği taşıyan iki modern sahil kentinde, eğitim düzeyi yüksek bir grupta yapılması nedeniyle geleneksel bakış açısını yansıtmayacağı düşünülebilir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2006 yılında ülke genelindeki genç erişkinler arasında düzenlediği araştırmada yaşlandıklarında kurumsal bakım almak isteyenlerin sıklığının %10'a yaklaştığı görülmektedir (20). Bu sıklık iyi değerlendirilmeli, bakım gereksinimi arttıkça bu oranın daha da artabileceği göz önüne alınmalıdır.

Sonuç olarak toplumun, özellikle yaşlıya bakım veren kişilerin demans hastalığı hakkında yeterince bilgilendirilmesi önemlidir. Aile hekimlerinin en ulaşılabilir ve uzun süreli hasta izlemi yapabilecek konumda olmaları nedeniyle halkın bilgilendirilmesinde daha etkin rol almaları, bu konuda geriatri, nöroloji, psikiyatri gibi ilgili alan uzmanlarıyla işbirliğini geliştirmeleri gerekmektedir. Alzheimer Dernekleri gibi sivil toplum kuruluşlarının eğitim programlarının desteklenmesi ve yaygınlaştırılması sağlanmalıdır. Ayrıca bakım yükünü taşıyan aile bireylerinin, etkin ve uygulanabilir bakım programları oluşturularak desteklenmesi hastalığın yönetimde başarı şansını artırır. Çalışmamızın sonuçlarından, öncelikle profesyonel bakım verenlerin etkin rol aldığı, evde bakım hizmetlerine gereksinim duyulduğu anlaşılmaktadır. Aynı oranda kurumsal bakım gereksiniminin bildirilmesi bu bakım alanlarının da geliştirilmesi ve kolay ulaşılabilir hale getirilmesinin gerekliliğini düşündürmektedir. Kurumsal bakım hizmetleri yalnızca sürekli kurumda kalan kişilere yönelik olmamalıdır. Evde bakım alan kişileri de kapsayan, öz bakım yetersizliklerinde, akut hastalık, operasyon veya hastane yatışı sonrası, bakıcı yükünün azaltılması gerektiği dönemlerde kısa veya uzun süreli bakım alıp eve dönebilecekleri hizmet sunumları planlanmalıdır. Bu nedenle bakımevlerinin çağdaş geriatrik bakım olanakları sunan, evde bakıma destek verebilen kurumlar olmasının da sağlanması gerekmektedir.

Teşekkür

Alzheimer Derneği İzmir Şubesi'nden Başkan Uzm. Dr. Aysel Gürsoy'a, Prof. Dr. Görsev Yener'e ve Mersin Şubesi'nden Prof. Dr. Aynur Özge'ye halk eğitimi etkinliklerinde bu çalışmanın yapılabilmesi için verdikleri destekten dolayı teşekkürlerimizi sunarız.

KAYNAKLAR

1. Akgün S, Bakar C, Budakoğlu II. Trends of elderly population in the world and Turkey: problems and recomodations. *Turkish Journal of Geriatrics* 2004;7(2):105-10.
2. Kutsal GY. Yaşlanan dünya, yaşlanan toplum, yaşlanan insan. *Hacettepe Toplum Hekimliği Bülteni* 2003;24:1-6.
3. Bowie P, Takriti Y. Epidemiology of dementia. In: Curran S, Wattis JP (Eds). *Practical Management of Dementia: a multi-professional approach*. Radcliffe Medical Press Ltd, Oxon, 2004, pp 9-24.
4. Geldmacher D. Alzheimer Demansının Güncel Tanı ve Tedavisi. Çeviren Bakar M, Erkol G. *And Danışmanlık Eğitim Organizasyon, İstanbul, 2004*, pp 5-18.
5. Cummings JL(Ed). *Alzheimer Hastalığı ve İlişkili Demansların Nöropsikiyatrik Özellikleri*. Çeviren Erkol G (Ed). Sigma Publishing, İstanbul, 2007, pp 55-110.
6. Woodford H. Dementia. In: Woodford H (Ed). *Essential Geriatrics*. Radcliffe Publishing Ltd, Oxon, 2007; pp 3-39.
7. Yaffe K, Fox P, Newcomer R, et al. Patient and caregiver characteristics and nursing home placement in patients with dementia. *JAMA* 2002; 287:2090-7.
8. Dişçigil G, Tekin N. *Aile Hekimleri İçin Geriatri El Kitabı*. Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları, Aydın, 2007;pp:35-44.
9. Küçükgüçlü Ö. Alzheimer hastalığı ve hemşirelik bakımı. *Demans Dergisi* 2003;3:86-92.
10. Ignatavicius DD, Workman ML (Eds). *Medical Surgical Nursing*. WB Saunders Company, Philadelphia, 1995, pp 1153-67.
11. Ozuna J. Nursing care of clients with degenerative neurologic disorders. In: JM Black, JE Matassari (Eds). *Medical Surgical Nursing*. WB Saunders Company, Philadelphia 1997, pp 863-72.
12. Yılmaz A, Turan E. Alzheimer hastalarına bakım verenlerde tükenmişlik, tükenmişliğe neden olan faktörler ve baş etme yolları. *Türkiye Klinikleri J Med Sci* 2007;27:445-54.
13. Küçükgüçlü Ö, Esen A, Yener G. Bakımverenlerin yükü envanterinin Türk toplumu için geçerlik ve güvenilirliğini incelenmesi. *Journal of Neurological Sciences* 2009;26(1):18; 60-73.
14. Almborg B, Jansson W, Grafström M. Differences between and with genders in caregiving strain: a comparison between caregivers of demented and non-caregivers of non-demented elderly people. *Journal of Advanced Nursing* 1998;28(4):849-58.
15. Altun İ, Ersoy N. Perspective on old age in Turkey. *Eubios Journal of Asian and International Bioethics* 1998;8:143-5.
16. Chou K, LaMontagne LL, Hepworth JT. Burden experienced by caregivers of relatives with dementia in Taiwan. *Nursing Research* 1999;48(4):206-14.
17. Collins CE, Given BA, Given CW. Interventions with family caregivers of persons with Alzheimer's Disease. *Nursing Clinics of North America* 1994;29(1):195-207.
18. İşeri P, Yavuz CI, Hamzaoglu O. Sociodemographic findings and care giver facilities of patients admitted to Kocaeli University, medical school, dementia outpatient. *Turkish Journal of Geriatrics* 2006;9(2):81-4.
19. Tekin N, Dişçigil G. A Novel model of comprehensive geriatric care center in Turkey. *Middle East Journal of Age and Aging*[Internet]. 2007 Feb 4 Available from: <http://www.me-jaa.com/me-jaa9-Feb2007/turkey.htm>. [cited 2009 Nov 18].
20. Turkish Family Structure. Turkish Statistical Institute [Internet]. 2006 Available from <http://www.aile.gov.tr/dosya/?Id=123>. [cited 2009 Nov 18].